

BELLE TEN

Cilt: LXXXIII

NİSAN 2019

Sayı: 296

DİNİ İÇERİKLİ YENİ HİTİT TABLET PARÇALARI*

RUKİYE AKDOĞAN**

Tanıtlanacak olan tabletler, İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesine bağlı koleksiyoner olan Sayın Muhtar Kent'in koleksiyonundaki çivi yazılı 3 Hitit tabletini kapsamaktadır.¹ Tabletlerin geliş yeri envanter defterinde kayıtlı değildir, ancak Hititlerin başkenti Çorum-Boğazköy'den (Hititler dönemindeki adı ile Hattuša) elde edilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

1. 265-(308) Envanter Nolu Tablet Parçası

Tanımı: Açık kahve renkli, tabletin sol üst kısmına ait bir parçadır. Önyüzünde son kısımları kırık çivi yazılı satırlar ile 1 paragraf çizgisi bulunmaktadır. Tablet'in üst kenarı ile sol kenarının bir kısmı korunmuştur. Arkayüzün bir kısmı

* Söz konusu çalışma, Ukrayna/Lviv'de gerçekleştirilen 6. Uluslararası Bilim, Kültür ve Spor Kongresi'nde (25-27.04.2018) sunulan bildirinin genişletilmiş halidir ve Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi (Proje No 10243) tarafından desteklenmiştir.

** Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Adana/TÜRKİYE, rkyakdogan@gmail.com

¹ Tabletlerin yayınlanmasına izin veren Koleksiyoner Sn. Muhtar Kent'e ve Türk ve İslam Eserleri Müze Müdürü Sn. Seracettin Şahin'e çok teşekkür ederim. Aynı zamanda, Türk ve İslam Eserleri Müzesinde tabletleri çalışırken her türlü yardımlarından dolayı, Sn. Seracettin Şahin'e ve çalışma arkadaşlarına çok teşekkür ederim. Ayrıca 265-(308) ve 266-(309) nolu tabletlerin sorunlu olan bazı yerlerinde, değerli katkılarından dolayı Sn. Prof.Dr.phil.Dr.h.c. Gernot Wilhelm'e teşekkür ederim.

korunmuş olup yazısızdır. Arkayüz günümüzde hafif tıraşlanmış ve orta kısmında matkap ile delinerek yapılmış daire şeklinde küçük bir delik bulunmaktadır. Üst ve sol kenarlar kısmen korunmuştur.

Ölçüleri: u.:5,4 cm. g.:3,1 cm. k.: 1,5 cm.

Transkripsiyon:

öy.

1 x-an a[-

2 I UP-NU^{GIS}I[N-BU

3 iš-tar-na-ma-k[án

4 ne-i-ya-r[í²

5 pá-r-hu-e-na-a[š²

6 ^{UDU}i-ya-an-da[-aš³

7 ga-la-ak-tar ^{UDU}[i-ya-an-da-aš⁴

8 iš-hi-ya-an A-NA[

9 te-pu la-a-hu-u-w[a-í⁵

10 hu-u-la-li-y[a-an-zí⁶

11 ki-it-ta[(-)

12 [P]GE₆KÙ[BABBAR /GUŠKIN

13 []x[

Korunan kelimelerden tabletin, ritüel bir metine ait olduğu anlaşılmaktadır.

² Tml. için bkz. VBoT 24 III 10: *ga-la-ak-tar pá-r-hu-e-na-aš ŠA DINGIR^{LM}*; krş. Edgar H.Sturtevant, "A Hittite Tablet in the Yale Babylonian Collection", *Transactions of the Amerikan Philological Association*, c. 58 (1927), s. 12 ve Daliah Bawanypeck (ed.) *hethiter.net/*: CTH 393 (2007 sqq.), III 10.

³ Tml. için bkz. VBoT 24 IV 20, transkripsiyon ve tercüme için krş. Bawanypeck, *a.g.e.*, IV 20.

⁴ Tml. için bkz. Bawanypeck, *a.g.e.*, III 31, 32, IV 19, 20.

⁵ 265-(308) öy. 8-11. satırlar, KBo 2.9+KUB 15.35 (Niniye'nin İstar'ı için ritüel metin) I 7-10. satırlar ile benzerlik göstermektedir. Tml. için bkz. Francesco Fuscagni, *hethiter.net/*: CTH 716.1 (2009 sqq.), I 8.

⁶ Tml. için bkz.Fuscagni, *a.g.e.*, I 9.

Açıklamalar:

öy. 2 I UP-NU ^{GIŠ}I[N-BU: Akadca *UPNU* kelimesinin sözlüklerde “avuç dolusu”⁷, “(cupped) hand”⁸ anlamları bulunmaktadır.

^{GIŠ}INBU için Ünal, “meyve, meyve ağacı, sebze”⁹; Black-George-Postgate, “fruit, flower, sexual appeal”¹⁰ anlamlarını sözlüklerinde vermektedirler. Dolayısıyla 2. satırın korunmuş kelimelerinin tercümesi şöyle olmaktadır: “1 avuç dolusu me[yve ... “.

öy. 3 iš-tar-na: *ištarna* “orta, ortasında, arasında, içinde” anlamlarına gelen zarftır.¹¹

öy. 4 ne-i-ya-r[ı?: *nai-/ne-/neya-* “dönmek, döndürmek, çevirmek, göndermek”¹² anlamındaki fiilin, Mediopassiv şimdiki zaman 3. tekil şahıs çekim halidir. Neu, “*ne-e-ya-ri*”, “*ne-ya-ri*” formlarının belgelendiği metin yerlerini belirtmiştir.¹³

öy. 5 parhuena-/parhuina- kelimesi, “bir çeşit tahıl”¹⁴, “tatlı bir içki, meyve suyu, nektar” anlamlarına gelmektedir.¹⁵ Güterbock-Hoffner, “a kind of grain” açıklaması yanında belgelendiği metin yerlerinden örnekler vererek, tanrılar ve ruhları çekmek için diğer maddeler ile kullanıldığına; çoğu zaman da *galaktar* ile birlikte belgelendiğine değinmektedirler.¹⁶ Haas-Wilhelm de, iki kurban maddesi olan, özellikle tanrılarını cezbetmeye ve yatıştırmaya yarayan *galaktar* ve *parhuena-*’nın, genellikle birlikte belgelendiğinden bahisle *parhuena-*’nın çeşitli bitkilerin ürünü olarak metinlerde yer aldığını açıklamaktadırlar.¹⁷

⁷ Bkz. Ahmet Ünal, *Hititçe-Türkçe Türkçe-Hititçe Büyük Sözlük, Hattice, Hurrice, Hiyeroglif Luwicesi, Çivi Yazısı Luwicesi ve Palaca Sözcük Listeleriyle Birlikte*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara 2016, s. 565.

⁸ Jeremy Black, Andrew George, Nicholas Postgate, *A Concise Dictionary of Akkadian*, SANTAG Arbeiten und Untersuchungen zur Keilschriftkunde, Band 5, Wiesbaden 2000, s. 424.

⁹ Bkz. Ünal, *Hititçe-Türkçe Büyük Sözlük*, s. 222.

¹⁰ Black, George, Postgate, *a.g.e.*, s. 129.

¹¹ Bkz. Ahmet Ünal, *Hititçe Çok Dilli El Sözlüğü* Vol. I A-M, Vol II N-Z, Philologia Sprachwissenschaftliche Forschungsergebnisse, Band 108.1, 2, Hamburg 2007, s. 282-283; krş. Johann Tischler, *Hethitisches Etymologisches Glossar*, Teil I, Innsbruck 1983, s. 435-436.

¹² Bkz. Erich Neu, *Interpretation der hethitischen Mediopassiven Verbformen*, Studien zu den Boğazköy-Texten 5, Wiesbaden 1968, s. 121; Ünal, *Hititçe El Sözlüğü*, s. 468.

¹³ Neu, *a.g.e.*, s. 121.

¹⁴ H.Gustav Güterbock, Harry A.Hoffner, *The Hittite Dictionary*, of the Oriental Institute of the University of Chicago, P, P/3, Chicago 1997, s. 148-150.

¹⁵ Bkz. Ünal, *Hititçe El Sözlüğü*, s. 516-517; Johann Tischler, *Hethitisches Etymologisches Glossar*, Teil I, Innsbruck 1983, s. 457.

¹⁶ Güterbock, Hoffner, *a.g.e.*, s. 148-150.

¹⁷ Beraber belgelendikleri metin yerleri için bkz. Volkert Haas, Gernot Wilhelm, *Hurritische und luwische Riten aus Kizzuwatna*, Hurritologische Studien I, Alter Orient und Altes Testament Sonderreihe, Veröffentlichungen zur Kultur und Geschichte des alten Orients, K.Bergerhof, M.Dietrich, O.Lortez (Hg.), Neukirc-

bezelyenin “*parhuenas* ŠA GÚ.TUR”¹⁸,
 fasülyenin “*parhuenas* GÚ.GAL.GAL”,
 şarabın “*parhuenas-wiyandas*”,
 arpanın “*halkiyas parhuenas*”,
 arpa ununun “*parhuenas* ZÌ.DA ŠE”.
 buğdayın “*parhuenas šep̄pit karas*”.

Haas-Wilhelm, *parhuenas*-’nın muhtemelen “bir içecek” olduğunu belirterek, olası bir “tahıl” ya da “tohum” anlamının şu belgeden dolayı mümkün olmayacağını yazmışlardır: *parhuenas* ZÌ.DA ŠE “arpa unundan *parhuenas*” (KBo 13.248 I 18’). Ayrıca tanrıların içeceği olarak da metinlerde yer aldığına değinmişlerdir: KUB 15.34 I 11, VBoT 24 III 10, KBo 11.14 I 12 (“Güneş Tanrısının *parhuenas*-’sı”, Hantitaššu Ritüeli).¹⁹

öy. 6 ^{UDU}*i-ya-an-da[-aš]*: (^{UDU})*iyant-* “koyun veya koyun türü” anlamındadır.²⁰ UDU “koyun”un yaygın kullanımı olan *iyant-* okunuşunun, UDU determinatifi olmaksızın da yazımına rastlanmaktadır.²¹

öy. 7 *galaktar/kallaktar/kalaktar/galattar* kelimesi, “teskin etme?, yatıştırma?, yatıştırıcı bir içki?, uyku verici bir madde?, teskin edici madde?, afyon”²² anlamlarını içermektedir. Tischler, “yatıştırma, yatıştırıcı madde (*parhuenas*- kurban maddesi ile birlikte anılır, tanrıları yatıştırmaya ve cezbetmeye yarar, muhtemelen bitkisel bir ürün)” açıklamalarına yer vermektedir.²³

Hurri etkisindeki Anniwiyani ritüelinde, tanrıların yatıştırılması için daha ziyade *kureššar* kumaşı kullanılır; diğer evokation ritüellerinde de tanrıların çekilip getirilmesinde kullanılır. Yeraltı tanrılarının çağrılmasında (KBo 17.96+17.95), yeryüzünün güneş tanrılarının cezbedilmesinde, sakinleştirici madde olarak sunulur; aynı şekilde ^{SIG}*kışri-* olarak geçen yün ürün de kullanılır. ^{SIG}*kışri-*, gece tanrısı ritüelinin bir versiyonunda da (KUB 32.133 öy. I 13) *kureššar* kumaşının yanında

hen-Vluyn 1974, s. 14 dip not 2.

¹⁸ Ünal, *Hittite-Türkçe Büyük Sözlük*, s. 132’de GÚ.TUR “küçük bir bezelye” anlamı bulunmaktadır.

¹⁹ Haas, Wilhelm, *a.g.e.*, s. 14, dip not 2.

²⁰ Bkz. Ünal, *Hittite El Sözlüğü*, s. 290 “koyun”; Ünal, *Hittite-Türkçe Büyük Sözlük*, s. 243.

²¹ Bkz. Johann Tischler, *Hethitisches Etymologisches Glossar*, Teil I, Innsbruck 1983, s. 345, 346; Hayri Ertem, *Boğazköy Metinlerine Göre Hittitler Devri Anadolu’sunun Faunası*, Ankara 1965, s. 80; Jaan Puhvel, *Hittite Etymological Dictionary*, Berlin-New York-Amsterdam 1984, s. 347 vd.

²² Krş. Ünal, *Hittite El Sözlüğü*, s. 299.

²³ Bkz. Tischler, *a.g.e.*, s. 463.

evokation için kullanılır. *kureššar* ile birlikte ritüel hazırlığında, tanrıyı cezbeden iki tipik ürün olarak VBoT 24 III 11-13'de, tanrının *galaktar* ve *parhuenas*'ı da yer alır.²⁴

Anadolu'da Hititlerden önce var oldukları bilinen Hurriler, M.Ö. 2. binyılda bugünkü Çukurova'ya denk gelen Kizzuwatna'yı, Hurri kültür nüfuzu altına sokmuşlardır. Hurrice-Hititçe çift dilli tabletler de, Hurrilerin Hitit kültür alanında ne denli etkin olduklarının bir göstergesidir. Hititlerin, Hurri bölgesine yaptığı askeri seferler sonucu Kizzuwatna, Hitit kralı I. Šuppiluliuma zamanında Hitit egemenliği altına girmiştir. Hurri kültüründen etkilenmenin başlangıcını, Eski Hitit dönemi krallarından I.Hattušili'nin Kuzey Suriye'ye yaptığı seferler oluşturmuştur. Böylece Kizzuwatna, Hurri dini, dili, edebiyatı ile Hurri kültür izlerini taşıyan bir bölge haline dönüşmüştür. Hitit dilinde, Hurrice teknik-ritüel terimler, dini ifadeler oldukça fazladır. Kizzuwatna'nın zaptedilmesiyle Hurri tanrıları kitle halinde başkent Hattuša'ya kadar geldiler.

Kizzuwatna, M.Ö. 2. binyılda Babil, Mitanni-Hurri, Batı Semitik ve Anadolu geleneklerinin bulunduğu kültürlerin transferinde öncülük eden bir bölge konumundaydı.

Kizzuwatna'ya özgü metin türlerinden olan evokation ritüelleri, kaybolup giden tanrıları veya düşmanlara ait olan tanrıları tekrar ülkeye getirip onların lütfuna ermeyi amaçlayan ayinlerdir. Söz konusu ayinlerde, bir şeylere kızan ve kaybolan tanrının aranıp bulunması, yatırılması ve geri getirilmesi için gösterilen çabalar konu edilmektedir. Evokation vasıtasıyla düşman kavimlere tanrıların himayesinden mahrum edildikleri imajı verilerek, onların morallerini bozma ve savaşma güçlerinin ve dirençlerinin ellerinden alınması hedeflenmiştir. Ayinlerin en önemli özelliği, tanrıların geçecekleri düşünülen yolları bol çeşitli leziz kurban malzemesiyle donatarak, tanrıları cezbetmeye çalışmaktır.²⁵

KUB 15.34'te yayınlanan, iyi korunmuş durumda bir evokation ritüelinde, büyü rahipleri, tanrıları sekiz yoldan, yerden ve gökten çekip getirmek istediklerinde temin ettiklerini şöyle sıralamaktadırlar:

KUB 15.34 I²⁶ (CTH 483.I.A, Evokation Ritüel)

²⁴ Bkz. Haas, Wilhelm *a.g.e.*, s. 12, 13, 14.

²⁵ Ahmet Ünal, K.Serdar Girginer, *Kilikya-Çukurova, İlk Çağlardan Osmanlılar Dönemine Kadar Kilikya'da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji*, İstanbul 2007, s 154-156.

²⁶ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Haas, Wilhelm *a.g.e.*, s. 184, 185; tercüme için ayrıca bkz. Ünal, Girginer, *a.g.e.*, s. 157.

- 11 ... DINGIR^{MEŠ}-aš pá-r-hu-e-na-aš hal-ki-ya-aš p[ár-h]u-e-na-aš ga-la-ak-tar
 12 ha-ra-a-na-aš pá-r-ta-u-wa-ar^{UDU}i-ya-an-ta-aš^S[IG]hu-ud-du-ul-li
 13 an-da iš-hi-ya-an ki-it-ta
-

Tercüme:

- 11 ..., tanrıların meyve suyu (*parhuena*-içeceği) (ve) arpadan *parhuena*-içeceği,
 keyif verici/yatıştırıcı *galaktar* içeceği,
 12-13 (üzerine) bir parça koyun yünü bağlanmış bir kartal tüyü(de) konmuş-
 tur.
-

VBoT 24'de (CTH 393.A, Tanrı LAMMA için Anniwiyani Ritüeli) *galaktar* kelimesinin yer aldığı satırlar şöyledir:

III²⁷

- 9 na-an NINDA-an i-ya-mi I^{GIŠ}BANŠUR I^{TUG}ku-ri-eš-šar
 10 ga-la-ak-tar pá-r-hu-e-na-aš ŠA DINGIR^{LM}
 11 nam-ma A-NA UDU^{HIA}iš-tar-na pa-i-mi nu-kán ku-iš
 12^{UDU}i-ya-an-za IGI^[HI].A-wa^DUTU-i ne-an-za
 13 nu-uš-šì-kán^{SIG}hu-ut-tu-ul-li hu-u-ut-ti-ya-mi
-

Tercüme:

- 9 Ve onu bir ekmek haline getiririm. 1 masa, 1 *kueššar*-kumaş,ı,
 10 tanrının *galaktar* ve *parhuena*'sı (mevcuttur).
 11 Ayrıca koyun(sürüsü)ne giderim.
 12 Ve gözlerini güneşe çeviren bir koyunu (tutup)
 13 bir tutam yün yolarım.
-

²⁷ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Bawanyeck, *a.g.e.*, CTH 393 (2007 sqq.) ve Edgar H. Sturtevant, "A Hittite Tablet in the Yale Babylonian Collection", Transactions of the Amerikan Philological Association, c. 58 (1927), s. 12 vd.; 11-13. satırlar arasının transkripsiyon ve tercümesi için bkz. Haas, Wilhelm, *a.g.e.*, 14 d.not 3 ile; 13. satırın transkripsiyon ve tercüme için bkz. Jaan Puhvel, *Hittite Etymological Dictionary*, Berlin-New York-Amsterdam 1984, s. 347.

VBoT 24 III. sütununun 31-33. satırlarında da *galaktar* ve *parhuena-* yer almaktadır.²⁸

VBoT 24 III (CTH 393.A, Tanrı LAMMA için Anniwiyani Ritüeli)

- 31 ...*ga-la-ak-tar-ma pá-r-hu-u-e-na-an*
 32 ^{UDU}*i-ya-an-da-aš* ^{SIG}*hu-ud-du-ul-li-it*
 33 *an-da iš-ha-a-i*
 34 *na-an DUMU.MUNUS šu-up-pí-iš-ša-ri pa-a-i*

Tercüme:

31-34... Fakat o, *galaktar* (ve) *parhuena-*'yı koyunun bir parça yünüyle sarar ve onu bakire kıza verir.

öy. 8 *iš-hi-ya-an*: *išhiya-/išhai-* “bağlamak, eklemek, düğümlemek, yükümlü kılmak, sorumlu tutmak” anlamına gelen filin partizipi (sıfat-fil/ortaç) olan *išhiyant-* Sg.Nom.-Akk.n. haldedir.²⁹

KUB 15.35+KBo 2.9 I (Ninive İstar'ı için ritüel, CTH 716.1.A) 7-10 ve 265-(308) 8-11 ile benzerlik göstermektedir.³⁰

- 7 [... ... *iš-hi-y*] *a-an*
 8 [...] *İ.DÙG.GA te-pu la-hu-wa-i*
 9 [... *an-da* (?) *h*] *u-u-la-li-ya-an-zi*
 10 [... *a-pé-n*] *i-iš-ša-an ki-it-ta*

öy. 9 *te-pu*: *tepu-* kelimesi “az, az miktarda, sınırlı sayıda, küçük miktarda” anlamlarına gelmektedir.³¹ Kloekhorst, *tepu-* sıfatının, *tepu-*”azal(t)mak, küçümsemek” filinden türetildiğine değinmektedir.³²

Kirililiğe karşı Kizzuwatnalı rahip Ammihatna ritüeli olan KBo 5.2 I'de *tepu-* şöyle belgelenmektedir:

²⁸ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Güterbock, Hoffner, *a.g.e.*, s. 149; Bawanypeck, *a.g.e.*, CTH 393 (2007 sqq.). Tischler, *a.g.e.*, s. 457'de, VBoT 24 III 31-33 arasının tercümesi şöyledir: "Fakat o, *iyant*-koyunun bir yün demeti yardımıyla *galaktar-* (maddesi) ve *parhuena-*'yı bağlar."

²⁹ Bkz. Ünal, *Hitite El Sözlüğü*, s. 270; Tischler, *a.g.e.*, s. 384-388; Alvin Kloekhorst, *Etymological Dictionary of the Hitite Inherited Lexicon*, Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series, Vol. 5, Leiden-Boston 2008, s. 391-393.

³⁰ Transkripsiyon için bkz. Fuscagni, *a.g.e.*, CTH 716.1. (2009 sqq.).

³¹ Bkz. Ünal, *Hitite El Sözlüğü*, s. 713.

³² Bkz. Kloekhorst, *a.g.e.*, s. 869.

49³³ ... *nam-ma* İ.DÙG.GA

50 II DUG *ha-ak-ku-un-na-uš da-a-i na-aš-ta* ÍD-i

51 *an-da te-pu za-ap-pa-nu-uz-zi*

Tercüme:

49, 50, 51: ... Bundan sonra o, ince yağ (konmuş) 2 *hakkunai*-kabını³⁴ alır ve nehrin içine biraz akıtır.

öy. 9 *la-a-hu-u-w[a-iʔ*: *lahuwai-/lahuwai-/lahu-/lah-/lahhu-* fiili, “dökmek, akıtmak, sızdırmak, damlatmak” anlamındadır.³⁵ Tischler, kelimenin kökeninin, Sumerce *luh-*”temizlemek, yıkamak”³⁶ fiilini hatırlattığını belirtmektedir.

Kloekhorst, *lahu-* fiili için “to pour, to cast (objects from metal)” anlamlarına değinmektedir.³⁷

10 *hu-u-la-li-y[a-an-ziʔ*: *hulaliya-* “çevresini sarmak, çevirmek, sarmak, dolamak” anlamlarına gelen Hititçe bir fiildir.³⁸

Bunun yanında Hititçe sözlüklerde aynı kökten türemiş kelimeler de yer almaktadır: *hulali-* “Wickel” (yumak, topak), ^{SG}*hulali-* “bağ, bant, sargı”, ^{GIŠ}*hulali-* “örece”.³⁹ Aynı zamanda ^{NA4}*hulali-* “az değerli bir taş” olarak NA₄ “taş” determinatifiyle de belgelenmiştir.⁴⁰

KBo 39.8,⁴¹ Kummanni Maštigga Ritüeli (CTH 404.1.I.A) ay.III’de *hulali-* fiili şöyle belgelenmektedir:

³³ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Carruba, "Hethitisch *-(a)sta, apa* und die anderen ‘Ortsbezugs-partikeln’", *Orientalia*, 33 (1964) s. 433.

³⁴ Strauß (ed.), *hethiter.net*/: CTH 471 (2008 sqq.)’de, *hakkunai-* "şişe" olarak tercüme edilmiştir: "Ferner nimmt er Feinöl, (und zwar) 2 Flaschen und träufelt etwas in den Fluss. "

³⁵ Bkz. Ünal, *Hititçe El Sözlüğü*, s. 389; Tischler, *a.g.e.*, s. 3-8.

³⁶ Bkz. Tischler, *a.g.e.*, s. 8; Sümerce bu kelimenin Akadcası ve detayları için bkz. Nafiz Aydın, *Büyük Sümerce Sözlük*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları : 1095, Ankara 2013, s. 447.

³⁷ Kloekhorst, *a.g.e.*, s. 511.

³⁸ Bkz. Ünal, *Hititçe El Sözlüğü*, s. 225; Tischler, *a.g.e.*, s. 278.

³⁹ Tischler, *a.g.e.*, s. 277; Jaan Puhvel, *Hitite Etymological Dictionary*, Trends in Linguistics Documentation 1, Berlin-New York-Amsterdam 1984, s. 361.

⁴⁰ Ünal, *Hititçe El Sözlüğü*, s. 225.

⁴¹ Söz konusu satırların transkripsiyon ve tercümesi için bkz. Jared Miller, "Hittite Notes", *Journal of Cuneiform Studies*, c. 54 (2002) s. 89; Alice Mouton, *hethiter.net*/:CTH404.1.I (2010sqq.). Tercüme için bkz. Esmâ Reyhan, "Eski Anadolu Kültüründe Büyü ve Büyücülük", *Akademik Bakış*, c. 2/3 (2008), 239.

- 8 nu^{MUNUS}ŠU.GI ha-ar-zi-ya-al-la-an da-a-i nu-uš-ši-kán
 9 SÍG ZA.GÌN SÍG SA₃ an-da hu-u-la-a-li-ya-az-zi na-an-kán

Tercüme

8-9 Yaşlı kadın bir kertenkeleyi alır, onu mavi ve kırmızı yün ile bağlar ve onu

11 ki-it-ta[(-): ki- filinin “durmak, yer almış olmak, konmuş, yerinde olmak “ anlamları vardır.⁴² *kitta*, filin şimdiki zaman 3. tekil halidir.

KUB 33.15(+) KBo 53.1 (+) KUB 33.21 (+) KBo 60.13 (Kraliçe Ašmunikal’in Fırtına Tanrısı, CTH 326)⁴³

ay.III

- 17’ ga-la-ak-tar ki-it-ta nu-uš-ši[...]
 18’ ga-la-an-ga-za e-eš pár-hu-e-n[a-aš ...]
 19’ na-a-aš-ši-pa an-da mu-ga-a-an-za ʾeʾ-[eš-du] [...]

Tercüme

17’ galaktar yerleştirilir ve ona[...]
 18’-19’ [karşı] sakinleştirici ol! *parhuena-* [yerleştirilir]. O (Fırtına Tanrısı), ona karşı yardıma çağrılmış olsun!

2. 266-(309) Envanter Nolu Tablet Parçası (CTH 787 Hurrice Kurban Listesi)

Tanımı: Kiremit renkli, tabletin orta kısmına ait bir parçadır. Önyüzünde, baş ve son kısımları kırk çivi yazılı satırlar ile paragraf çizgileri bulunmaktadır. Arkayüzün bir kısmı korunmuş olup yazısızdır. Arkayüz günümüzde hafif traşlanmış ve orta kısmında matkap ile delinerek yapılmış daire şeklinde küçük bir delik bulunmaktadır.

Tabletin içeriği, Hurrice terimlerin yer aldığı kurban listesidir.

⁴² Bkz. Ünal, *Hitiçe El Sözlüğü*, s.338; Tischler, *a.g.e.*, s. 568, 569.

⁴³ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Elisabeth Rieken et al., hethiter.net/:CTH 326 (2009sqq.); ay.III 17-19. satırlar arasının transkripsiyon ve tercümesi için bkz. H.Craig Melchert, "On Hittite *mügā(ḫ)-*", *Orientalia* 79/2 (2010), s. 210.

Ölçüleri: u.: 4,9 cm. g.: 6,2 cm. k.: 1,2 cm.

Transkripsiyon:

öy.

x+1 [A-NA ^DDa-ki-d]u²⁴⁴ I MUŞEN na-a-ši-ya a⁷[m-ba-aš-ši I UDU KI.MIN

2' [^DGul-ša-aš ^DM]AH-aš⁴⁵ I MUŞEN na-a-ši-ya am[-ba-aš-ši I UDU KI.
MIN

3' [A-NA ^DIš-h]a⁴⁶-ra I MUŞEN na-a-ši-ya am-b[a-aš-ši I UDU KI.MIN

4' [A-NA ^DAl-]la-a-ni I MUŞEN na-a-ši-ya am-ba[-aš-ši I UDU ke-el-di-ya-
ma-aš-ši]⁴⁷

5' [A-NA ^DNI]N.GAL I MUŞEN na-a-ši-ya am-ba-aš-ši I U[DU KI.MIN⁴⁸

6' [A-NA ^DIŠTA]R I MUŞEN na-a-ši-ya am-ba-aš-ši I UDU K[I.MIN⁴⁹

7' [A-NA ^DNi-n]a-at-ta ^DKu-li-it-ta I MUŞEN n[a-a-ši-ya am-ba-aš-ši I UDU
KI.MIN⁵⁰

⁴⁴ Tml. için bkz. KBo 27.191 öy. II 1. KBo 27.191 öy. II'nin transkripsiyonu için bkz. Bernd Janowski, Gernot Wilhelm, "Der Bock, der die Sünden hinausträgt. Zur Religionsgeschichte des Azazel-Ritus Lev 16,10.21f", in: B. Janowski-K.Koch, G.Wilhelm (Hg.), *Religionsgeschichtliche Beziehungen zwischen Kleinasien, Nordsyrien und dem alten Testament 2. und 1. Jahrtausend, Akten des Internationalen Symposium, Hamburg 17.-21. März 1990*, Freiburg 1993, s. 146; Volkert Haas, *Die hurritischen Ritualtermini in hethitischem Kontext*, Corpus der hurritischen Sprachdenkmäler 1/9, Roma 1998, s. 58. Silvin Košak, hethiter.net/:hetkonk (v.1.98)'de, KBo 27.191 ile KUB 41.31'in join önerisinin, KBo 27'de Inhaltsübersicht s. V'de H.Otten tarafından belirtildiğini yazmaktadır. Ancak Ağustos 2017'de Anadolu Medeniyetleri Müzesinde her iki tableti karşılaştırdığımızda, tabletlere yazım şekillerinin farklı olduğu, bu yüzden join olamayacakları ve farklı tabletlere ait oldukları tespit edilmiştir. KUB 41.31'in transkripsiyonu için bkz. Haas, *Die hurritischen Ritualtermini* s. 63 (Nr. 23).

⁴⁵ Tml. için bkz. KBo 27.191 öy. II 3.

⁴⁶ Tml. için bkz. KBo 27.191 öy. II 5. 266-(309) öy. x+1-3' ile KBo 27.191 öy. II 1-5. satırlar paraleldir.

⁴⁷ KBo 27.191 öy. II 6. satır ile duplikattır.

⁴⁸ KBo 27.191 öy. II 7. satır ile duplikattır.

⁴⁹ KBo 27.191 öy. II 8. satır ile duplikattır.

⁵⁰ KBo 27.191 öy. II 9. satır ile paraleldir; KBo 27.191 öy. II 9. satırdan sonra paragraf çizgisi bulunmamaktadır.

- 8' [-m]a-aš-ma-aš I MUŠEN KI.MIN [
-
- 9' [A-NA ^DD]am-ki-na I MUŠEN na-a-ši-ya am-ba[-aš-ši I UDU KI.MIN⁵¹
-
- 10' [A-NA ^DÉ-A ^DDam-ke-en-na I MUŠEN n]a-a-ši-ya am-ba-aš-ši I U[DU KI.MIN⁵²
-
- 11' [A-NA ^D I MUŠEN n]a-a-ši-ya a[m-ba-aš-ši I UDU KI.MIN
-

Tercüme:

- x+1 [Tanrıça Dakidu için] %01 kuş, naši-ve yTM[akma kurbanı (ambašši), 1 koyun, aynı şekilde.
-
- 2' [Kader Tanrıça]ları [için] 1 kuş, naši-ve yak[ma kurbanı (ambašši), 1 koyun, aynı şekilde.
-
- 3' [Tanrıça Iš]hara [için] 1 kuş, naši-ve yak[ma kurbanı (ambašši), 1 koyun, aynı şekilde.
-
- 4' [Tanrıça All]ani [için] 1 kuş, naši-ve yak[ma kurbanı (ambašši) ve ona selamet için 1 koyun].
-
- 5' [Tanrıça NIN].GAL [için] 1 kuş, naši-ve yakma kurbanı (ambašši), 1 ko[yun, aynı şekilde.
-
- 6' [Tanrıça IšTA]R [için] 1 kuş, naši-ve yakma kurbanı (ambašši), 1 koyun, a[ynı şekilde.
-
- 7' [Tanrıça Nin]atta (ve) Kulitta [için] 1 kuş, n[aši-ve yakma kurbanı (ambašši), 1 koyun, aynı şekilde.
-

⁵¹ KBo 27.191 öy. II 12. satır ile duplikattır. KBo 27.191 öy. II 12. satırdan sonrası kırktır.

⁵² KBo 27.191 öy. II 11. satır ile duplikattır.

8' [...]x 1 kuş, aynı şekilde

9' [Tanrıça D]amkina [için] 1 kuş, *naši*-ve yak[ma kurbanı (*ambašši*), 1 koyun, aynı şekilde.

10' [Su Tanrısı-Tanrıça Damkenna (çifti) için 1 kuş, *n]aši*- ve yakma kurbanı (*ambašši*), 1 k[oyun, aynı şekilde.

11' [Tanrı/Tanrıça ... için 1 kuş, *na]š*- ve y[akma kurbanı (*ambašši*), 1 koyun, aynı şekilde.

Açıklamalar:

Bu kurban metinleri, Hurri Tanrıları için kuş kurbanının yanında, yakma kurbanı (*ambašši*), koyun, selamet (*keldi*-) ve *naši*- terimlerini içerir.⁵³

266-(309) nolu metin ya bir bayram tasvirinin ya da kurban listelerinin bir bölümüne aittir. Hurri Tanrılarının selameti (*keldi*-) için, kuş kurbanının yanısıra koyun da yer almaktadır.

Yeri geldikçe dipnotlarda da belirtildiği üzere, 266-(309) öy. x+1-3' KBo 27.191 öy. II 1-5 paralel; 266-(309) öy. 4' KBo 27.191 öy. II 6 duplikat; 266-(309) öy. 5' KBo 27.191 öy. II 7 duplikat; 266-(309) öy. 6' KBo 27.191 öy. II 8 duplikat; 266-(309) öy. 7' KBo 27.191 öy. II 9 paralel; 266-(309) öy. 9' KBo 27.191 öy. II 12 ve 266-(309) öy. 10' KBo 27.191 öy. II 11 duplikattır. KBo 27.191 nolu metin Hurrice kurban listesidir (CTH 787). Her iki tabletin transkripsiyonlarında görüldüğü üzere, tanrı sıralaması da aynıdır (Sadece 266-(309) öy. 9. satırdaki ^D*Dam-ki-na*'dan sonra 10. satırda ^D*Dam-ke-en-na* yer almaktadır; KBo 27.191 öy. II 11-12. satırlarda ilk önce ^D*Dam-ke-en-na*, daha sonra ^D*Dam-ki-na* bulunmaktadır).

KBo 27.191 öy. II⁵⁴ (CTH 787 Hurrice kurban listesi)

1 A-NA ^D*Da-ki-du* I MUŠEN *na-a-ši-ya* [

⁵³ Haas, Wilhelm, *a.g.e.*, s. 247.

⁵⁴ KBo 27.191 öy. II'nin transkripsiyonu için bkz. Haas, *Die hurritischen Ritualtermini*, s. 58. Koşak, [hetiter.net/hetkonk\(v.1.98\)/de](http://hetiter.net/hetkonk(v.1.98)/de), KUB 41.31 ile join önerisinin, KBo 27'de Inhaltsübersicht s. V'de H.Otten tarafından belirtildiğini yazmaktadır. Ancak Ağustos 2017'de Anadolu Medeniyetleri Müzesinde her iki tableti karşılaştırdığımızda, tabletlerin yazım şekillerinin farklı olduğu, bu yüzden join olamayacakları ve farklı tabletlere ait oldukları tespit edilmiştir.

- 2 *ke-el-di-ya-ya-aš-ši hu-wa-al-zi-[ya*

3 ^D*Gul-ša-aš* ^D*MAH^{HI.A}-aš* I MUŠEN *na-a-ši-ya [am-ba-aš]-š[i-ma]*
4 *ke-el-di-ya-ya-aš-ma-aš hu-u-wa-al-zi-ya [*

5 *A-N[A]* ^Γ*D*^D*Iš-ha*^Γ-*a-ra* I MUŠEN *na-a-ši-ya am-ba-aš-ši* I UDU KI.MIN

6 [*A-NA* ^D*Al-la-a*]-*ni* I MUŠEN *na-a-ši-ya am-ba-aš-ši* I UDU *ke-el-di-ya-*
m[a-aš-ši]

7 *A-NA* ^D*NIN.GAL* I MUŠE]N *na-a-ši-ya am-ba-aš-ši* I UDU KI.MIN [

8 [*A-NA* ^D*IŠTAR* I MUŠE]N *na-a-ši-ya am-ba-aš-ši-ma* I UDU KI.MIN []

9 [*A-NA* ^D*Ni-n*]-*a-Γ*^Γ*at*^Γ-*ta* ^D*Ku-li-it-ta* I MUŠEN *na-a-ši-ya am-ba-aš-ši-m[a]*
10 [*ke-el-d*]-*i-ya-aš-ma-aš hu-wa-al-zi-ya* [

11 [*A-NA* ^Γ*DÉ*^Γ.A ^D*Dam-ke-en-na* I MUŠEN *na-a-ši-ya am-ba-[aš-ši* I UDU
KI.MIN

12 [*A-NA* ^D*Dam-ki-na* I MUŠEN *n*]-*a-Γ*^Γ*a-ši*^Γ-*ya am-ba-aš-š[i*

Kuş kurbanı, Kizzuwatna kültüründe çeşitli vesilelerle bulunur. Kuşlar, tanrılara sunulan yemek olarak, özellikle bayram ritüellerinde, ekmek ya da içki gibi diğer kurbanların yanında sunulur. Bir kuşun kurban türü genellikle, yakma ya da kanının sunulması şeklindedir. Kurbanın bu çeşidi, arınma ve evokation ritüellerinde ortaya çıkar. Temizlik ve evokation arasında bir ilişki vardır. Bu ilişki şöyle anlaşılabilir, bir tanrının kızgınlığının sonucu olarak tanrının kaybolduğu düşünüldüğü için, evokation bir arınma içerir; tanrının kızgınlığı, öfkesi, kini, Telipinu mitosundaki ifadeye göre majik bir kirliliktir ve bundan tanrı arındırılmalıdır. Evokation tanrının cezbedilmesini sağlar.⁵⁵

⁵⁵ Haas, Wilhelm, *a.g.e.*, s. 50.

Hurricce kurban listesi içeren (CTH 787) KBo 39.186(+)³⁵.243+39.188 sağ sütun 2'-6'. satırlar ile 266-(309) nolu tabletin x+1-11' satırlar arasında benzerlikler bulunmaktadır.

KBo 39.186(+)³⁵.243+39.188 sağ sütun⁵⁶

x+1 (=3')	xx[] 𐎲 I UDU 𐎲 KI.MIN I UDU
2' (=4')	A-NA DINGIR ^{MEŠ} A-𐎲B𐎲[na-a-ši-ya a]m-ba-aš-ši-ma-aš-ma-aš I UDU KI.MIN I UD[U]
3' (=5')	A-NA DINGIR ^{MEŠ} MUNUS ^{MEŠ} II MUŠEN	na-a-𐎲šī-y[a am-b]a-aš- ši-ma-aš-ma-aš I UDU KI.MIN I UDU []
4' (=6')	A-NA ^D Ti-ya-pa-an-ti I MUŠ[EN	na-a-ši-y]a 𐎲am-ba-𐎲aš-ši{silinti}I UDU KI.MIN I UDU []

(h)ışuwa bayramına ait KUB 32.128+KUB 32.99 I 28, 29.satırlarındaki tanrı adı ile sunulan kurban maddelerinin, 266-(309) nolu metnin 4'. satırında yer alanlarla benzerlik gösterdiği görülmektedir.

KUB 32.128+KUB 32.99 I⁵⁷

- 26 nu A-NA ^DIš-ha-ra ma-ah-ha-an MUŠEN am-ba-aš-ši
 27 MÁŠ.GAL-ya ke-el-di-ya ši-pa-an-te-er
 28 A-NA ^DAl-la-a-ni am-ba-aš-ši I MUŠEN I UDU-ya
 29 ke-el-di-ya QA-TAM-MA ši-pa-an-da-an-zi

266-(309) nolu tabletin x+1-11'. satırları ile Hurricce kurban listesi içeren (CTH 787) KBo 14.143 öy. I x+1-15' ve (CTH 787.1) KBo 2.18 öy. 9'-23'. satırlar arasında da benzerlik bulunmaktadır.⁵⁸

⁵⁶ Transkripsiyon için bkz. Haas, *Die hurritischen Ritualliterini*, s. 59 (Nr. 21); Detlev Groddek, *Hethitische Texte in Transkription KBo 39*, Dresdner Beiträge zur Hethitologie 11, Dresden 2004, s. 238.

⁵⁷ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Ali Dinçol, "Die fünfte Tafel des Išuwast-Festes", *Revue Hittite et Asiatique* 27/84-85, (1969), s. 28, 34; Gernot Wilhelm, "Zum eblaitischen Gott Kura", *Vicino Oriente* 8 (1992), s. 26.

⁵⁸ Her iki metnin transkripsiyonu için bkz. Haas, *Die hurritischen Ritualliterini*, s. 66 (Nr. 24), 60-61 (Nr. 22).

266-(309) nolu metindeki kelimelerle ilgili açıklamalara aşağıda değinilmiştir:

x+1, 2', 3', 4', 5', 6', 7', 9', 10', 11' am-ba-aš-ši- *ambašši* için Haas-Wilhelm, “bir (yakma) kurban terimi” ibaresine değinmişlerdir.⁵⁹ Ünal, *ambašši* için, “yakma kurbanı, tütsüleme, duman ağacı; bir kült nesnesi ve ayın adı (^{SISKU-R}*ambašši*)” anlamlarına yer vermiştir.⁶⁰ Hurrice olan *ambašši* kelimesinin kökeni, *am=b* “yakmak” fiilinden gelmektedir ve “Brandopfer” (yakma kurban) şeklinde literatürde yer almaktadır.⁶¹ Laroche, *ambašši* için “Lieu ou objet culturel, très souvent joint à *keldi* (Kiz.)” ibaresine yer vermiştir.⁶² Salvini-Wegner, şöyle bahsetmektedirler: “*ambaš(š)i* Brandopfer(platz) (Ableitung zu am- 2. “verbrennen”), *ambaš(i)=a* (Essiv -a): *am-ba-ša*”.⁶³

Hititçe arınma ritüellerinde kuşlar veya kuzular ve oğlaklar, Tanrıların *keldi*'si için sunulur. Ritüel talimatlarında, *keldi*'nin yanında sayısız Hurrice ritüel terimler görülür, bunların arasında bulunan itkalzi ritüel serisinde, Hurrice form *az(z) ushü*'deki *azashum* da uğursuzluk terimleri arasında sıklıkla rastlanır. Genç Hitit ritüelleri ve Alalah'tan Yarım-Lim kralının yemin etme ritüeli, yaklaşık 200 yıl ortak bir geleneksellik içinde bulunmuştur. Kuzey Suriye bölgesinden ritüel uygulamalarının kaynağı, bu ritüel eylemle bağlantılı olan yakma kurbanlarını da akla getiriyor: Yakma kurbanları, Suriye'de yaklaşık 3. binyılda belgelenmektedir. Ebla takviminde altıncı ay şubat olmalıydı ve yakma kurbanı ayı olarak kabul edilirdi. İkinci bin yılın ortasından beri yakma kurbanı, kuzey Suriye'de ve Anadolu'da, *am=b-* “yakmak” fiilinden türemiş olan *ambašši* Hurrice terimiyle adlandırılır. Bu terim, hem kurban törenini hem de kurban yerini niteler. *ambašši*-yakma kurbanlarıyla *keldi*- terimi bu bağlamda bağlantılıdır.⁶⁴

(h)*išuwu*- bayram ritüelinde, İshara için *ambašši*-yakma kurbanı olarak bir keçi söz konusudur.⁶⁵

⁵⁹ Haas, Wilhelm, *a.g.e.*, s. 267.

⁶⁰ Ünal, *Hititçe-Türkçe Büyük Sözlük*, s. 60.

⁶¹ Bkz. Haas, *Die hurritischen Ritualtermini*, s. 210.

⁶² Emmanuel Laroche, *Glossaire de la Langue Hourrite*, Paris 1980, s. 46.

⁶³ Mirjo, Salvini, Ilse, Wegner, *Die Texte aus Boğazköy, Die mythologischen Texte, Corpus der hurritischen Sprachdenkmäler*, I. Abteilung, Band 6, Roma 2004, s. 168.

⁶⁴ Haas, *Die hurritischen Ritualtermini*, s. 2, 3. *ambašši* ve *keldi*- kurban terimlerinin geçtiği metin yerleri ve daha geniş bilgi için bkz. Daniel Schwemer, “Das alttestamentliche Doppelritual *!tot wšlmym* im Horizont der hurritischen Opfertermini *ambašši* und *keldi*”, *Studies on the Civilisation and Culture of Nuzi and the Hurrians*, c. 7 (1995), s. 81-116.

⁶⁵ Krş. Volkert Haas, *Geschichte der hethitischen Religion*, Handbuch der Orientalistik, Erste Abteilung, der

x+1, 2', 3', 4', 5', 6', 7', 9', 10', 11' na-a-ši-: *naši-* için Haas-Wilhelm, KBo 14.143 I'de kurban listesinde (transkripsiyon için bkz. aşağıya) belgelendiğinden bahsetmektedirler;⁶⁶ Ünal, "Hurricce kurban terimi" şeklinde açıklamada bulunmuştur.⁶⁷ Haas, "Herrschaftsbegrif ?" anlamını vermiştir.⁶⁸ Güterbock-Hofner, "Hurr. offering term" açıklamasını yapmışlardır.⁶⁹

KBo 14.143 I⁷⁰ (CTH 787 Hurricce kurban listesi), *naši-* şöyle belgelenmektedir:

2' A-NA DXXX I MUŠEN n[a-a-ši-ya am-ba-aš-ši-ma

3' A-NA DUTU I MUŠEN na-a-ši-y[a am-ba-aš-ši-ma

4' A-NA DLAMMA I MUŠEN na-a-ši-ya a[m-ba-aš-ši-ma

Görüldüğü üzere KBo 14.143 I'de, 2'. satırda Tanrı *SİN* için, 3'. satırda Güneş Tanrısı için ve 4'. satırda da, Tanrı LAMMA için *naši-* ve *ambašši* sunulmaktadır.

x+1, 2', 3', 4', 5', 6', 7', 9', 10', 11' UDU: Koyun anlamında Sümerce bir kelimedir.⁷¹ Kuşların yakma kurbanı ritüelinde bazen de koyun ve kuzular yer alır. Kullanılan terimler, ritüelin çeşidine bağlıdır ve ilgili ritüel eylemin arzu edilen amacı doğrultusundadır. Bu ritüellerin amacı, tanrıları çağırmak, kirliliğin uzaklaştırılması, ya da uğursuz bir durumdan kurtulma ve temiz durumun geri gelmesidir; yani normale dönmedir.⁷²

2' [P Gul-ša-aš DM]AH-aš: DINGIR.MAH.MEŠ/HI.A ile GUL-š tanrıçaları genellikle beraber belgelenirler. GUL-š-tanrıçaları, etimolojik olarak "ya-

Nahe und Mittlere Osten, fünfzehnter Band, Leiden-New York-Köln 1994, s. 404; KBo 15.7 (Esatzritual) öy. 10'da *amšin* şeklinde, *ambaššin*'in kısaltılmışı olarak belgelenmiştir.

⁶⁶ Haas, Wilhelm, *a.g.e.*, s. 91.

⁶⁷ Ünal, *Hititçe-Türkçe Büyük Sözlük*, s. 369.

⁶⁸ Haas, *Die hurritischen Ritualtermini*, s. 234.

⁶⁹ Hans G.Güterbock, Harry A. Hoffner, *The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*, L/N, Chicago 1989, s. 401.

⁷⁰ Transkripsiyon için bkz. Haas, Wilhelm *a.g.e.*, s. 91, 248.

⁷¹ KBo 12-33 arasında belgelenen UDU "koyun"un belgelendiği metin yerleri ve daha fazla açıklama için bkz. Rukiye Akdoğan, "Boğazköy Metinlerinde Geçen Bazı Hayvan İsimleri II", *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1992 Yılığ*, Ankara 1993, s. 75-80.

⁷² Bkz. Haas, *Die hurritischen Ritualtermini*, s. 1.

zıclar, (kader-)belirleyiciler” anlamındadır ve bu iki tanrıçayı Hurri tanrıça çifti Hutena-Hutellura ve Hatti-Hitit İşduştaya ve Papaya ile karşılaştırmak mümkündür.⁷³ DINGIR.MAH, “kudretli tanrıça”⁷⁴ anlamına gelmektedir.

4’ ^DAl-l]a-a-ni: Hurrice isim olan Allani, *allai* “sahibe” ve *-ni* artikeinden meydana gelir. Hitit devlet panteonunda (Tanrılar topluluğu), Allani ve İshara çifti Orta İmparatorluk zamanından beri belgelenir. Allani “yerin sahibesi” olarak yeraltı Tanrıçasıdır.⁷⁵ Allani’nin Hititçe eşiti *taknaš*^DUTU “Yerin Güneş Tanrıçası”dır ve *šalliš waštaiš* metinlerinde adı hep bu şekilde yazılmaktadır.⁷⁶

4’ [ke-el-di-ya-ma-aš-ši]: *keldi-/kelti-* kelimesinin anlamları şunlardır: “sağlık, selamet; pankreas”.⁷⁷ Kelimenin kökü Hurrice *kel-* “memnun olmak, iyi olmak” kelimesinden gelmektedir.⁷⁸ *ambašši* kurbanı, genellikle *keldi*-selamet kurbanıyla birlikte belgelenen Hurrice bir terimdir ve *zuzumagi*, *šabli* “yıl” vb. diğer Hurrice kavramlarla bağlantılıdır. (*hišuwu*-Bayram ritüelinde, *keldi*-selamet kurbanı, 1 keçi, *iduri*(š)-çöreği, peynir, arpa püresi, zeytinyağ ve şaraptan oluşmaktadır.⁷⁹

Yakma kurbanı ilgili Haas’ın görüşleri şöyledir: Ebla takviminde altıncı ay, şubatır ve yakma kurbanı ayı olarak anılır. İkinci bin yılın ortasından beri, kuzey Suriye ve Anadolu’da yakma kurbanı *ambašši* terimi (*am-* “yakmak” fiilinden

⁷³ Bkz. Yasemin Arkan, "Hitit Dininin Tarihi Gelişimi ve Hitit Panteonu", *Yaşar Coşkuna Saygı Yazıları, Dokuz Eylül Üniversitesi Kafkasya&OrtaAsya Arkeoloji Araştırmaları Merkezi*, İzmir 2017, s.62; G. Franz-Szabó, "Muttergöttin. A. II. in Anatolien", *Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie*, Band 8, 1/2 Lieferung, Berlin-New York 1993, s. 518; Piotr Taracha, "Anatolian Hannahanna and Mesopotamian DINGIR.MAH", *Gs Neu StBoT* 52 (2010), s. 301-310.

⁷⁴ Bkz. Haas, *Geschichte der hethitischen Religion*, s.433.

⁷⁵ Bkz. Haas, *Geschichte der hethitischen Religion*, s.405; Yasemin Arkan, "Hitit Dualarında Geçen Bazı Tanrı Adları", *III. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri (Çorum 16-22 Eylül 1996)*, Ankara 1998, s. 49; ayrıca Serbest Bırakma Şarkısında (CTH 789) Tanrıça Allani’nin geçtiği satırların tercümesi ve açıklamalar için bkz. Kurtuluş Kıymet, "Hitit Mitolojisinde Tanrıların Yer Altına İnişi", *Folklor/Edebiyat*, cilt 20, sayı 77(2014), s. 28, 29.

⁷⁶ Bkz. Arkan, Tanrı Adları, s. 46; F. Sevinç Erbaşı, *Hititlerde Öteki Kurban ve Büyü, Cenaze ve Diğer Ritüeller*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2013, s. 221. Tanrıça Allani’nin belgelendiği metin yerleri ve kaynakça için bkz. Ben H.L. van Gessel, *Onomasticon of the Hittite Pantheon, Handbuch der Orientalistik, Der Nahe und Mitlere Osten, Part 1, Leiden-New York-Köln* 1998, s.17-20; Ilse Wegner, *Die Texte aus Boğazköy, Hurritische Opferlisten aus hethitischen Festbeschreibungen*, Corpus der hurritischen Sprachdenkmäler, I. Abteilung, Band 3-3, Teil III: Glossar, Roma 2004, s.216.

⁷⁷ Krş. Ünal, *Hititçe El Sözlüğü*, s. 335.

⁷⁸ Bkz. Haas, *Die hurritischen Rituale*, s. 227; Mirjo Salvini, Ilse Wegner, *Die Texte aus Boğazköy, Die mythologischen Texte*, Corpus der hurritischen Sprachdenkmäler, I. Abteilung, Band 6, Roma 2004, s. 174’de şu bilgiler yer almaktadır: “*keldi*- Wohl, Heil, *keld(i)=a* (Essiv); *ki-el-ta*”. *keldi*-nin, metinlerde belgelenen halleri için bkz. Wegner, *a.g.e.*, s. 34; Emmanuel Laroche, *Glossaire de la Langue Hourrite*, Paris 1980, s. 141-142.

⁷⁹ Haas, *Geschichte der hethitischen Religion*, s. 664, 665.

meydana gelen) ile tanımlanır. *ambašši*, hem kurban terimini hem de kurban yerini niteler.

Yakma kurbanı, kurbanın özel bir çeşididir, ilk olarak kuzey Suriye ve güney Anadolu ya da Hurri-Luwi bölgesi ritüellerinde karşımıza çıkar. Fakat Zippalanda da rastlanır: “Zippalanda’nın Fırtına Tanrısı için boğa ve koç kesilir ve Hattuša usûlune göre (o) yakılır.”

Hitit kültüründe, genellikle günahahtan arındırmaya hizmet eden *ambašši*-yakma kurbanı, en erken II. Murşili zamanından beri belgelenmektedir: Konuyla ilgili kehanet sorularından sonra Murşili, Manuz(z)i Fırtına Tanrısının ve Kumman-ni’nin Fırtına Tanrısının her bir vekil kurbanına, yakma kurban olarak, çift sığır ve kuş figürünü sunar.⁸⁰

Yakma kurbanı, genellikle şehir ya da yerleşim yeri dışında gerçekleştirilirdi: Rahip Ammihatna ritüelinde, bir *ambašši* kurbanı nehir kenarında yapılır. Nini-ve’nin Ša(w)oška’sının kızgınlığının nedeni hakkındaki bir fal sorusu, büyük kapıya bir köpeğin koştuğu ve *ambašši* yakma yerlerine ulaştığı kaydı vardır. Tanrıça buna kızdığı için köpek öldürülür.⁸¹

Kapsamlı Hurri-Hitit *ambašši* kurban listelerinde ((h)išuwa- bayram ritüeli), kuşlar, kuzular, koyunlar, keçiler ve sığırlar alışımlı yakma kurbanları olarak sunulur. Bu hayvanlar öldürülür ve genellikle hamur işleriyle birlikte ateşe atılır.⁸²

5⁹ P^{NIN}.JGAL: Kuzey Suriye ve güney Anadolu kültüründe, 15. yy.’dan beri Umbu-NIN.GAL ya da Ummu-Nikkal/Nikkalu ay çiftine rastlanır. Nikkal adı, Sümer Tanrıçası NIN.GAL’in (büyük sahibe) isim formunun Hurrileştirilmiş halidir. Tanrıça NIN.GAL, Ebla panteonunda yeni Sümer zamanından beri Mari ve Sippar’da yer alır. Sümer geleneğinde, Ay Tanrısı *SĪN*’in hanımı ve Güneş Tanrısının annesidir. Bu Sümer geleneği, Hitit rahip sınıfı sorumluluğunu üstlenir.⁸³

6⁹ P^{IŠTAJR}: “Göğün kraliçesi” Sümerce Inanna, Akadca İstar, Hurricesi Ša(w)oška’dır.⁸⁴ Aşk ve savaş Tanrıçasıdır⁸⁵ ve Teşup’un kız kardeşidir.

⁸⁰ Haas, *Geschichte der hethitischen Religion*, s. 661.

⁸¹ Haas, *Geschichte der hethitischen Religion*, s. 662.

⁸² Haas, *Geschichte der hethitischen Religion*, s. 663.

⁸³ Bkz. Haas, *Geschichte der hethitischen Religion*, s. 375; NIN.GAL’in belgelendiği metin yerleri ve kaynak-
ça için bkz. van Gessel, *a.g.e.*, s. 737-740; Wegner, *a.g.e.*, s. 248.

⁸⁴ Haas, *Geschichte der hethitischen Religion*, s. 316.

⁸⁵ Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Erbaşı, *a.g.e.*, s. 141-143.

7' ^DNi-n]a-at-ta ^DKu-li-it-ta :^DKu-li-(it/id)-da/ta, Ninatta, Hurri-Hitit tanrılar topluluğundaki Anadolu tanrıçalarıdır, sürekli iki Tanrıçanın eşliğinde Anadolu'nun İstar'ı: Şauşa ile birlikte belgenirler. Sıra daima Ninatta-Kulitta şeklindedir. Her iki ismin etimolojisi hala bilinmemektedir. Kulitta'nın, Anadolu kökenli olması ihtimal dahilindedir. Kulitta ismini andıran, *Ku-li-e-it*, *Ku-li-a-it* şeklinde şahıs ismi, Elam'dan ^m*Ku-li-it-ta-na şahıs* ismi ve ^{HUR.SAG}*Ku-li-it-ha-wa* şeklinde dağ adları mevcuttur. Hitit devlet antlaşmalarının yemin tanrıları listesinde şimdiye kadarki en eski belge olarak, I. Şuppiluliuma ile Hukkana⁸⁶ ve Nuhaşşeli Tette arasında yapılan antlaşmalarda görülür. Genellikle III. Hattuşili/IV. Tuthalya zamanına ait, büyü ve (bayram)ritüelleri ile Hurrice tanrı ve kurban listelerinde, Hurrice-Hititçe (bayram)ritüellerinde belgenmektedir. Ninatta ve Kulitta'nın kutsallığı, sadece Anadolu ile sınırlı değildir. Her iki tanrıça, Ugarit ve Asur'da da ortaya çıkmaktadırlar.⁸⁷

9' ^DD]am-ki-na: Damgalnunna'nın diğer bir adı Damkianna, kısaltılmışı Damkina'dır. Damgalnunna, Enki'nin (Ea) hanımıdır. Akadca anlamı *şarrat apsi* "apsû'nun kraliçesi"dir. Muhtemelen "Gattin Erde des Himmels" anlamındadır.⁸⁸ ^D*Dam-ke-en-na*, ^D*Dam-ki-in-na*, ^D*Dam-ki-na*, ^D*Dam-gi-na* gibi yazım şekilleri mevcuttur.

10' ^DÉ-A: Eski Mezopotamya'da Su Tanrısı (daha çok tatlı su) Enki (Akadcası *Ea*), aynı zamanda da akıl, bilgelik ve büyü tanrısıdır.⁸⁹ Yeraltı suyu Tanrısı olarak da anılmaktadır.⁹⁰

3. 269 Envanter Nolu Tablet Parçası

Tanımı: Kiremit renkli, tabletin orta kısmına ait bir parçadır. Önyüzünde baş ve son kısımları kırık çivi yazılı satırlar ile paragraf çizgileri bulunmaktadır. Önyüzde oldukça fazla dökülme vardır. Arkayüzün bir kısmı korunmuş olup yazısızdır. Arkayüz günümüzde hafif tıraşlanmış ve orta kısmında matkap ile delinerek yapılmış daire şeklinde küçük bir delik bulunmaktadır. Tabletın korunan

⁸⁶ Hukkana ile I. Şuppiluliuma arasında yapılan antlaşma için bkz. Rukiye Akdoğan, "Huqqana Antlaşması (A Nüshası) Transkripsiyon ve Tercümesi", *Höyük*, Sayı 4 (2011), s. 13.

⁸⁷ G. Franzt-Szabó, "Kulitta, Ninatta, und.", *Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie*, Band 6, Berlin-New York 1980-1983, s. 303-304. Tanrıça Kulitta'nın belgelendiği metin yerleri ve kaynakça için bkz. van Gessel, *a.g.e.*, s. 244-249; Wegner, *a.g.e.*, s. 225-226. Tanrıça Ninatta'nın belgelendiği metin yerleri ve kaynakça için bkz. van Gessel, *a.g.e.*, s. 335-339; Wegner, *a.g.e.*, s. 229-230.

⁸⁸ Daha fazla bilgi için bkz. Erich Ebeling, "Damgalnunna", *Reallexikon der Assyriologie*, Band 2, Berlin-Leipzig 1938, s. 105-106. Tanrıça Damkina'nın belgelendiği metin yerleri ve kaynakça için bkz. van Gessel, *a.g.e.*, s. 437-439; Wegner, *a.g.e.*, s. 235.

⁸⁹ Erbaşı, *a.g.e.*, s. 287.

⁹⁰ Krş. Haas, *Geschichte der hethitischen Religion*, s. 127.

satırlarında baş veya son kısmı kırık olan kelimeler tabletin Hattice olduğunu göstermektedir.⁹¹

Ölçüleri: u.: 6,6 cm. g: 5,6 cm. k.: 1,8 cm.

Transkripsiyon:

öy.

x+1

] [

2' -]x-x-x[]x[
 3']x[k]a-a-aš-tu-wa-a[
 4']x-a-aš te-me-e[m-ma
 5' -]x [

6'] II [
 7' (-)]eš-ka-ah-z[i-iš
 8' -]un [

9']x-aš-tu-ú[-

Açıklamalar:

3']x [k]a-a-aš-tu-wa-a[: KBo 25.120 8', 9' *ka-a-aš-tu-wa-re-e-et* şeklinde bir kelime yer almaktadır.⁹² Ancak 269 nolu tabletin 3'. satırdaki kelimenin sonunda - "a"dan sonra, "-re-" için baş kısmının görünmesi gereken kırık olmayan yazısız bir alan yer almasına karşın, "-re-" işaretine ait bir iz olmadığı görülmektedir.

4']x-a-aš te-me-e[m-ma: "te-me-em-ma" kelimesi KUB 17.28 II 30'da belgelenmiştir.⁹³

7'(-)]eš-ka-ah-z[i-iš : Soysal 2004: 739'da, KBo 23.103 I 13 (-)ta-ka-ah-zi-iš şeklinde yer alan kelimeye göre tamamlama yapılmıştır.

⁹¹ Kırık olan kelimelerin tamamlanmasında yardımcı olan Dr. O.Soyсал'a teşekkür ederim.

⁹² Krş. Soysal, *a.g.e.*, s. 537.

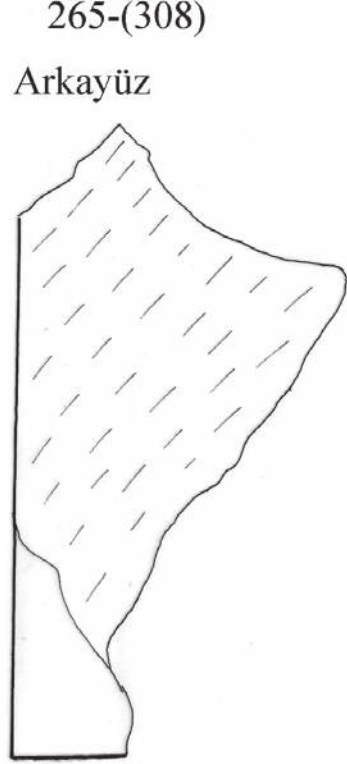
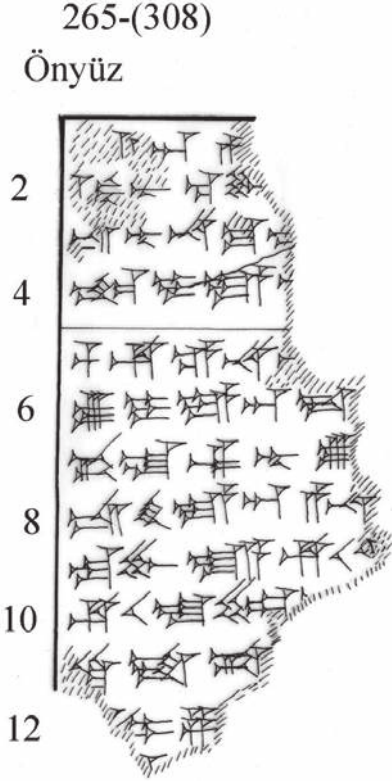
⁹³ "te-me-em-ma" kelimesi KUB 17.28 II 30'da belgelenmiştir; bkz. Oğuz Soysal, *Hattischer Wortschatz in hethitischer Textüberlieferung*, Handbuch der Orientalistik, Abt.1, Bd. 74, Leiden-Boston 2004, s. 787.

KAYNAKLAR

- Akdoğan, Rukiye, “Boğazköy Metinlerinde Geçen Bazı Hayvan İsimleri II”, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1992 Yılığ*, Ankara 1993, s. 71-86.
- _____, “Huqana Antlaşması (A Nüshası) Transkripsiyon ve Tercümesi”, *Höyük*, Sayı 4, Ankara 2011, s. 1-73.
- Arıkan, Yasemin, “Hitit Dualarında Geçen Bazı Tanrı Adları”, *III. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri (Çorum 16-22 Eylül 1996)*, Ankara 1998, s. 45-51.
- _____, “Hitit Dininin Tarihi Gelişimi ve Hitit Panteonu”, *Yaşar Coşkuna Saygı Yazıları, Dokuz Eylül Üniversitesi Kafkasya&Orta Asya Arkeoloji Araştırmaları Merkezi*, İzmir 2017, s. 41-72.
- Aydın, Nafiz, *Büyük Simerce Sözlük*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2013.
- Bawanyeck, Daliah, hethiter.net/: CTH 393 (2007 sqq.)
- Black, Jeremy, George, Andrew, Postgate, Nicholas, *A Concise Dictionary of Akkadian*, SANTAG Arbeiten und Untersuchungen zur Keilschriftkunde Band 5, Wiesbaden 2000.
- Carruba, Onofrio, “Hethitisch *-(a)sta, apa* und die anderen ‘Ortsbezugspartikeln’”, *Orientalia* 33 (1964), s. 405-436.
- Dinçol, Ali, “Die fünfte Tafel des İşuwas-Festes”, *Revue Hittite et Asienne* 27/84-85 (1969), s. 25-40.
- Ebeling, Erich, “Damgalnunna”, *Reallexikon der Assyriologie*, Band 2, Berlin-Leipzig 1938, s.105-106.
- Erbaşı, Fatma S., *Hititlerde Öteki Kurban ve Büyü, Cenaze ve Diğer Ritieller*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2013.
- Ertem, Hayri, *Boğazköy Metinlerine Göre Hititler Devri Anadolu’sunun Faunası*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, sayı 157, Ankara 1965.
- Franzt-Szabó, G., “Kulitta, Ninatta, und.”, *Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie*, Band 6, Berlin-New York 1980-1983, s. 303-304.
- Franzt-Szabó, G., “Muttergöttin. A. II. in Anatolien”, *Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie*, Band 8, 1/2 Lieferung, Berlin-New York 1993, s. 516-519.

- Fuscagni, Francesco, hethiter.net/: CTH 716.1 (2009sqq.).
- van Gessel, Ben H.L., *Onomasticon of the Hittite Pantheon, Handbuch der Orientalistik, Der Nahe und Mittlere Osten, Part 1*, Leiden-New York-Köln 1998.
- Groddek, Detlev, *Hethitische Texte in Transkription KBo 39*, Dresdner Beiträge zur Hethitologie 11, Dresden 2004.
- Güterbock, Hans G., Hoffner, Harry A., *The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago, L/N*, Chicago 1989.
- Güterbock, Hans G., Hoffner, Harry A., *The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago, P, P/3*, Chicago 1997.
- Haas, Volkert., Wilhelm, Gernot, *Hurritische und luwische Riten aus Küzzuwatna, Hurritologische Studien I*, Alter Orient und Altes Testament Sonderreihe, Veröffentlichungen zur Kultur und Geschichte des alten Orients, K.Bergerhof, M.Dietrich, O.Lortez (Hg.), Neukirchen-Vluyn 1974.
- Haas, Volkert, *Geschichte der hethitischen Religion*, Handbuch der Orientalistik, Erste Abteilung, der Nahe und Mittlere Osten, fünfzehnter Band, Leiden-New York-Köln 1994.
- Haas, Volkert, *Die hurritischen Ritualtermini in hethitischem Kontext*, Corpus der hurritischen Sprachdenkmäler 1/9, Roma 1998.
- Janowski, Bernd, Wilhelm, Gernot, “Der Bock, der die Sünden hinausträgt. Zur Religionsgeschichte des Azazel-Ritus Lev 16,10.21f”, in: B. Janowski-K.Koch, G.Wilhelm (Hg.), *Religionsgeschichtliche Beziehungen zwischen Kleinasien, Nordsyrien und dem alten Testament 2. und 1. Jahrtausend, Akten des Internationalen Symposium, Hamburg 17.-21. März 1990*, Friebourg 1993, s. 109-169.
- Kıymet, Kurtuluş, “Hitit Mitolojisinde Tanrıların Yer Altına İnişi”, *Folklor/Edebiyat*, cilt 20, sayı 77 (2014), s. 21-34.
- Kloekhorst, Alvin, *Etymological Dictionary of the Hittite Inherited Lexicon*, Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series, Vol. 5, Leiden-Boston 2008.
- Laroche, Emmanuel, *Glossaire de la Langue Hourrite*, Paris 1980.
- Melchert, H.Craig, “On Hittite *mūgā(ī)-*”, *Orientalia* 79, Fasc. 2 (2010), s. 207-215.
- Miller, Jared, “Hittite Notes”, *Journal of Cuneiform Studies* 54 (2002), s. 87-92.
- Mouton, Alice, hethiter.net/:CTH404.1.I (2010sqq.).
- Neu, Erich, *Interpretation der hethitischen Mediopassiven Verbalformen*, Studien zu den Boğazköy-Texten 5, Wiesbaden 1968.

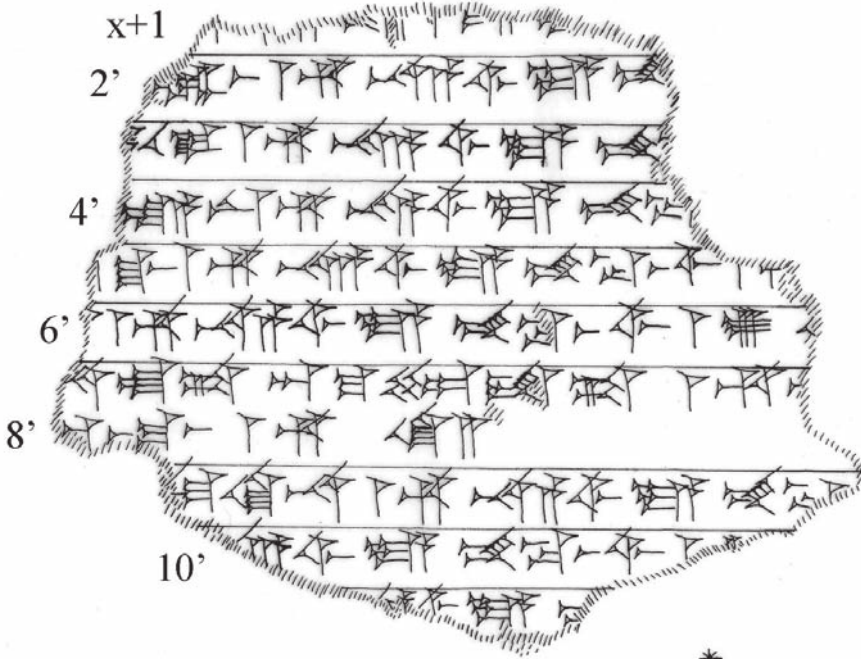
- Puhvel, Jaan, *Hittite Etymological Dictionary*, Trends in Linguistics Documentation 1, Berlin-New York-Amsterdam 1984.
- Reyhan, Esma, “Eski Anadolu Kültüründe Büyü ve Büyücülük”, *Akademik Bakış*, c. 2, sayı 3, (2008), s. 227-242.
- Rieken, Elisabeth, et al., *hethiter.net/:CTH 326* (2009sqq.).
- Salvini, Mirjo, Wegner, Ilse, *Die Texte aus Boğazköy, Die mythologischen Texte, Corpus der hurritischen Sprachdenkmäler, I. Abteilung, Band 6*, Roma, 2004.
- Schwemer, Daniel, “Das alttestamentliche Doppelritual ‘*lut wšlmym* im Horizont der hurritischen Opfertermini *ambašši* und *keldi*”, *Studies on the Civilisation and Culture of Nuzi and the Hurrians-7* (1995), s. 81-116.
- Soysal, Oğuz, *Hattischer Wortschatz in hethitischer Textüberlieferung*, Handbuch der Orientalistik, Abt.1, Bd. 74, Leiden-Boston 2004.
- Strauß, Rita, *hethiter.net/: CTH 471* (2008 sqq.)
- Sturtevant, Edgar H, “A Hittite Tablet in the Yale Babylonian Collection”, *Transactions of the Amerikan Philological Association* 58 (1927), s. 5-31.
- Taracha, Piotr, “Anatolian Hannahanna and Mesopotamian DINGIR.MAH”, *Investigationes Anatolicae, Gedenkschrift für Erich Neu*, Studien zu den Boğazköy-Texten 52 (2010), s. 301-310.
- Tischler, Johann, *Hethitisches Etymologisches Glossar, Teil I*, Innsbruck 1983.
- Ünal, Ahmet, *Hititçe Çok Dilli El Sözlüğü*, Vol. I A-M, Vol II N-Z, Philologia Sprachwissenschaftliche Forschungsergebnisse, Band 108.1, 2, Hamburg 2007.
- Ünal, Ahmet, Girginer, Serdar, *Kilikya-Çukurova, İlk Çağlardan Osmanlılar Dönemine Kadar Kilikya’da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji*, İstanbul 2007.
- Ünal, Ahmet, *Hititçe-Türkçe Türkçe-Hititçe Büyük Sözlük, Hattice, Hurrice, Hiyeroglif Luwicesi, Çivi Yazısı Luwicesi ve Palaca Sözcük Listeleriyle Birlikte*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara 2016.
- Wegner, Ilse, *Die Texte aus Boğazköy, Hurritische Opferlisten aus hethitischen Festbeschreibungen*, Corpus der hurritischen Sprachdenkmäler, I. Abteilung, Band 3-3, Teil III: Glossar, Roma 2004.
- Wilhelm, Gernot, “Zum eblaitischen Gott Kura”, *Vicino Oriente* 8 (1992), s. 23-31.

Çizim 1) 265-(308)

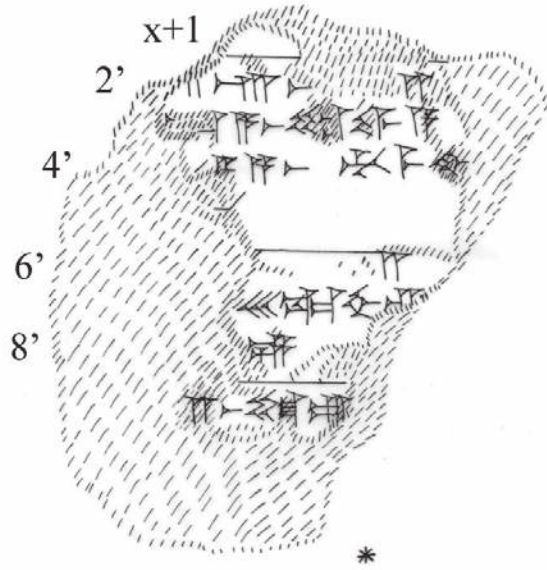
266-(309)

Önyüz

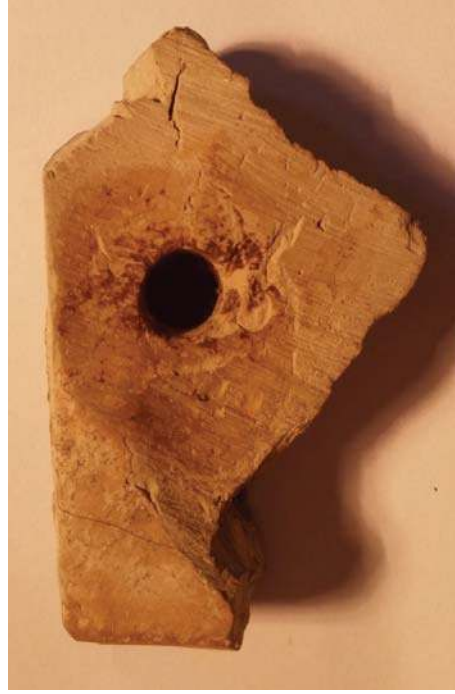

Çizim 2) 266-(309)

Önyüz 269

Çizim 3) 269

Önyüz Arkayüz
Resim 1) 265-(308)

Önyüz

Arkayüz

Resim 2) 266-(309)

Önyüz

Arkayüz